

Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Cora Zoltán

A SZOCIÁLPOLITIKA VÁLASZÚTJAI
MAGYARORSZÁGON: A MINTAKÖVETÉS
LEHETŐSÉGEI ÉS KÉNYSZEREI (1938-1950)

Ph.D. értekezés

Témavezető: Dr. habil. Tomka Béla
Történelemtudományi Doktori Iskola

Szeged, 2011

Tartalomjegyzék

Abstract.....	iv
Köszönetnyilvánítás	v
1. Előszó.....	1
2. Bevezetés	5
2.1. A jólét politikai-filozófiai alapkérdései.....	5
2.2. A jóléti állam elméleti megközelítései és az európai társadalomtörténet-írásron belüli helye a 20. század második felében	9
2.3. Szociálpolitika az 1945 utáni magyar történetírásban – a kutatás eredményei és hiányai	17
2.4. A kutatás céljai, hipotézise és módszerei	24
3. A magyar szociálpolitika útja a második világháborúig.....	32
3.1. A társadalombiztosítási intézményrendszer és a szociális jogok fejlődése a két világháború között.....	32
3.2. Szociálpolitikai gondolkodás Magyarországon a századfordulótól az 1930-as évek végéig	37
3.3. A társadalmi nyilvánosság, a politikai struktúra és a szociálpolitika kapcsolata a Horthy-korszakban.....	52
3.4. Kormányzati szociálpolitikai törekvések az 1930-as évek második felében	56
3.4.1. Agrár-szociálpolitikai törekvések Magyarországon a második világháborúig.....	61
3.4.2. Munkanélküliség és szociálpolitika a két világháború közötti Magyarországon	69
4. A „produktív szociálpolitika” kiépítése (1938-1941): új jóléti modell?	76
4.1. Imrédy Béla korporatív kísérlete és a Felvidék szociálpolitikája	77
4.1.1. Kovrig Béla és a szociális reform.....	98
4.2. A Teleki-kormány szociálpolitikája: a produktív szociálpolitika és az ONCSA ..	103
4.2.1. Settlement, szegénygondozás és a magyar norma.....	104
4.2.2. Szociális lakáspolitiká a két világháború között	110
4.2.3. Közegészségügy és szociálpolitika a második világháború előtt.....	115
4.2.4. A produktív szociálpolitika rendszere a Teleki-kormány idején	131
4.2.5. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap	140
4.2.6. Modernizáció, hadigazdálkodás és szociálpolitika a visszacsatolt Észak-Erdélyben	153
4.2.7. Antiszemitizmus és szociálpolitika az 1940-es évek első felében	159
5. A magyarországi szociálpolitika a második világháború idején (1941-1944).....	166
5.1. A kötelező társadalombiztosítás alakulása 1945-ig	167
5.2. Közegészségügy és szociálpolitika a második világháború idején.....	179
5.3. Elképzelések és tervek a jóléti állam jövőjéről Magyarországon.....	188
5.3.1. A társadalombiztosítás jövője I: az állami biztosítás és alternatívái	188
5.3.2. A társadalombiztosítás jövője II: a Beveridge-recepció 1945 előtt	202
5.3.2.1. A Beveridge-terv és a modern brit jóléti állam kialakulása	203
5.3.2.2. A Beveridge-recepció Európában és Magyarországon	214
5.3.3. A társadalombiztosítás jövője III: agrárbiztosítási elképzelések	222
6. A modern jóléti állam Magyarországon a második világháború utáni években	236
6.1. A magyarországi jóléti állam a stabilizáció és a rekonstrukció éveiben (1945-1947)	237

6.2. A 3 éves terv szociálpolitikai törekvései (1947-1948).....	273
6.3. A szovjet modell a magyar szociálpolitikában: a „fordulat éve” (1948)	292
6.4. A társadalombiztosítás kiterjesztése (1945-1950)	298
6.5. A mezőgazdasági társadalombiztosítás (1945-1950).....	304
6.6. A magyar jóléti állam átszervezése: az önálló társadalombiztosítástól a szociálpolitika sztálinizálásáig (1945-1950).....	322
6.7. A lakáskérdés a háború utáni Magyarországon (1945-1950).....	339
6.8. Lehetőségek és kényszerek a magyarországi jóléti államban (1945-1950)	341
7. Összefoglalás.....	354
Irodalomjegyzék.....	367
Függelék.....	390

Abstract

Social policy as related to political as well as social history embraces a large field of study, and yields many opportunities for an interdisciplinary research. My aim is to show how such a multifaceted approach can be applied to Hungarian social policy in the period from 1938 to 1950 by crafting a frame for a potentially novel interpretative scheme which includes the investigation of British, German, and Soviet social policy transfers as well. Besides sociological and economic studies, earlier, especially traditional historical narratives tended to represent this period of Hungarian social history as a quite linear “flow” with certain easily identifiable but stark breaking points, such as the year 1945, or the communist takeover in 1948-49. So that these static interpretations and the eventual quasi-deterministic historical reconstructions could be avoided, the proposed research analyses one of the most important, and so far neglected historical aspects of social policy: the relationship of welfare alternatives and actual social practice. On the basis of previous research in several archives of Budapest I have interpreted the social policy of the period as a changing dimension of continuities and discontinuities. I have arrived at the conclusion that it could not be understood with a stark separation at the end of World War II because it would shallow important relations between the Horthy Era and post-war Hungary while keeping its strong ideologically-biased distinctions. On the contrary, the establishment of the welfare state, which is usually attributed to its post-war development all over Europe, was devised way before 1945, having its roots in late 1930s social policy.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány végső változatának elkészítésében többen is segítségemre voltak. Elsősorban Tomka Bélának szeretnék köszönetet mondani, akinek szemináriumain és előadásain nélkülözhetetlen és értékes gondolatokkal és szemlélettel gazdagodtam, melyek e munkában is tükröződnek. A témavezetés és a kutatás során lényeglátó és igen hasznos észrevételeivel bátorított elgondolásaim végső kifermálásában. Hálával tartozom a Történettudományi Doktori Iskola oktatóinak is, különös tekintettel A. Sajti Enikőnek, aki nélkül nem formálódhatott volna ki történeti szemléletem. A kollektív köszönetnyilvánítás jegyében fejezem ki hálám a kutatást lehetővé tevő intézmények és a szakmai fejlődést biztosító fórumok felé: Magyar Országos Levéltár, Semmelweis Orvostörténeti Levéltár és Könyvtár, Politikátörténeti Levéltár, Hajnal István Kör, SZTE BTK Történeti Intézet, SZTE BTK Angol-Amerikai Intézet, BKVGE (Freie Universität Berlin), Posthumus Institut (Universiteit Leiden). Végül, de nem utolsó sorban hálás vagyok szeretteimnek, akik türelemmel viseltettek munkám iránt.